

LITERATURA STOLETÍ DVOU SVĚTOVÝCH VÁLEK

1. POLOVINA 20. STOLETÍ

První světová válka znamenala katastrofický zlom ve vývoji světového společenství, stejně jako v dosavadních politických programech stran. Zničila iluze i naděje v pokrok a rozvoj civilizace. Způsobila nebyvalé rozrůznění a radikalizaci společnosti. V mnoha zemích vedla ke vzniku totalitních či zločinných systémů (fašismus, komunismus, nacismus). Neblaze zapůsobila také hospodářská krize 30. let. To vše pochopitelně zasáhlo i literární svět. Spisovatelé se snažili odrážet složitosti a kontrasty doby, i jejich pohled byl značně rozrůzněný. Vedle základního uměleckého směru, *realismu*, se objevily proudy s odlišnými koncepcemi, např. *futurismus*, *kubismus*, *kubofuturismus*, *dadaismus*, *surrealismu*.

GUILLAUME APOLLINAIRE (1880–1918), francouzský básník, který ovlivnil moderní světovou poezii, představitel kubofuturismu. Tvůrce tzv. **Pásma** (sbírka **Alkoholy**), pozdější surrealisty ovlivnila jeho sbírka **Kaligramy** = básně obrazy; text spojen s grafickým uspořádáním v optický celek.

ROMAIN ROLLAND (1866–1944), francouzský humanista, nositel Nobelovy ceny; prozaik, hudební vědec, autor životopisů významných osobností (Beethoven, Tolstoj aj.). Nejznámější jeho dílo je protiválečná novela **Petr a Lucie**, která je založena na kontrastu hrůz války a vysněného světa dvojice milenců, kteří ve válečné Paříži, od ledna do března 1918, nalézají vzájemnou lásku a oporu proti šílejícímu válečnému světu. Závěr je tragický, neboť milenci nacházejí společnou smrt v kostele při náletu. Podobné ladění můžeme nacházet i v románech **Okouzlená duše**, **Dobry člověk ještě žije** a **Jan Kryštof**.

HENRI BARBUSSE (1873–1935) v románě **Oheň** líčí otřesné zážitky vojenské čety z fronty.

ANTOINE DE SAINT-EXUPÉRY (1900–1944) francouzský hrabě, letce v 2. světové válce, který v pohádkové próze **Malý princ** líčí setkání letce s malým princem z neznámé planety.

JAMES JOYCE (1882–1941) – irský prozaik, novátor v próze, tvůrce osobitého stylu: metody volného proudu vědomí (*román řeka*). **Dublňané** - povídky; román **Odysseus** – parafráze antického mýtu, obraz současného Dublinu a vztahů mezi lidmi (prázdnota, banalita všedního života, ale i jeho neopakovatelnost).

GEORG BERNARD SHAW (1856-1950) – nositel Nobelovy ceny, světový dramatik. **Pygmalion** (sázka profesora fonetiky Higginse, že v krátké době vychová a uvede do vznešené společnosti nevzdělanou květinářku Lízu (námět pro muzikál *My Fair Lady*). V dramatech kritizoval především hloupost, pokrytectví a falešnou morálku.

THOMAS MANN (1875–1955) - představitel humanistické a demokratické prózy, nositel Nobelovy ceny. **Buddenbrookové** – generační román o vzestupu a pádu lübecké podnikatelské rodiny (inspirace vlastními životními zážitky); tetralogie **Josef a bratři jeho** – převyprávění biblické legendy, obecně o mezilidských vztazích.

ERICH MARIA REMARQUE (1898–1970) – autor generačních románů. **Na západní frontě klid** (ironický název) – o osudech studentů (hlavní postava Pavel Bäumer), kteří prožili 1. světovou válku na západní frontě. Ztrácejí všechny životní iluze, protestují, snaží se přežít. Autor drsnými obrazy z bojiště plasticky vykreslil hrůzy války. **Cesta zpátky** – volné pokračování - osudy lidí zničeny válkou; návrat domů a konec frontových přátelství; zážitky z války vedou k vnitřní prázdnotě a vykořeněnosti. Podobné pocity se projevují v dalších románech z 1. ale i 2.světové války : **Tři kamarádi; Jiskra života, Čas žít, čas umírat.**

FRANZ KAFKA (1883–1924) – pražský rodák židovského původu, autor povídek, aforismů, deníkových záznamů (fragments), vliv existenciální filozofie. Vrcholná díla (nedokončená) **Proces** a **Zámek** vyjadřují pocitu úzkosti, odcizení člověka v moderní společnosti, nebezpečí zmechanizování života a neschopnost člověka vzdorovat tlakům moderní společnosti (provinění, bezvýchodnost, zkáza – smrt).

EGON ERVIN KISCH (1885-1948) - *”zuřivý reportér”*, novinář, autor reportáží a drobných próz, např. **Pražská dobrodružství**; kriminalistická studie **Pražský pitaval**, autobiografie **Tržiště senzací** – lehkost stylu, nadhled, bezprostřednost zážitku. Román **Pasák** vykresluje mravní úpadek člověka.

VLADIMIR MAJAKOVSKIJ (1893–1930) – představitel ruské a sovětské literatury v revoluční fázi, kdy lidé ještě věřili v pravdivost komunistických ideálů. Autor prošel vývojem od kubofuturismu k socialisticky orientované poezii. Za 1. světové války autor poemy **Oblak v kalhotách** – vlastní prožitky a postoje; víra v revoluci (poema **Správná věc, 150 000 000 aj.**)

SERGEJ ALEXANDROVIČ JESENIN (1895–1925) – představitel sovětských básníků – imajinistů (smyslová obraznost, volný verš), bohémů a revolucionářů. **Píseň o velikém pochodu** (téma občanské války), sbírka **Zpověď chuligána** (bohémství), lyrická skladba **Anna Sněžina**. Typické pro něj je ztráta iluzí o bolševické revoluci – následná sebevražda.

IVAN BUNIN (1870–1953) – mistr povídky; přilnutí k venkovu, obraznost. Typický pokračovatel tradiční ruské tvorby, který byl nucen pro své pojetí světa i umělecké tvorby k emigraci. Ve francouzském exilu vytvořil vrcholná díla impresionismu v próze (**Život Alexeje Arsenjeva**), či existenciálně laděné povídky.

MAXIN GORKIJ (1868-1936) - prozaik a dramatik; ”most” mezi ruskou a sovětskou literaturou; povídky a romány psychologické, socialistickorealisticke, generační.

ISAAK BABEL (1894–1941) – představitel sovětské revoluční prózy - povídkový soubor **Rudá jízda** – vlastní zkušenosti, tažení s kozáky r. 1920 v občanské válce, obraz drsného života, složitých konfliktů, dramatičnost.

MICHAIL ŠOLOCHOV (1905–1984) – 4 dílný román **Tichý Don** (o životě kozáků v 1. světové válce a po ní), román **Rozrušená země** (o kolektivizaci po říjnové revoluci, drsný obraz skutečností), novela **Osud člověka** (tematika války a poválečného světa) Nobelova cena.

ERNEST HEMINGWAY (1889-1961) – americký autor, představitel prózy tzv. **”ztracené generace”** = spisovatelé, kteří odešli do války jako studenti – dobrovolníci s představou boje za svobodu a demokracii; brzy pochopili svůj omyl, ”vystřízlivěli”; válka jako první velký životní zážitek je natrvalo poznamenala - pocit vykořeněnosti.

Sbohem, armádo – román, vlastní zážitky a vzpomínky z fronty; ideová dezorientace hrdinů, kteří se proto upínají k základním hodnotám individuálního lidského života (láska, přátelství, odvaha, čest); hlavní hrdina opouští frontu (do neutrálního Švýcarska).

Komu zvoní hrana – román, reakce na španělskou občanskou válku; boj proti fašismu. Hlavní postava – americký dobrovolník Robert Jordan, těžce raněn, čeká na smrt a teprve nalézá skutečný smysl života (láska k španělské dívce).

Stařec a moře – symbolická novela, obraz zápasu s přírodou a zlem do posledních chvil života; vzdát se = ztratit lidskou důstojnost. Příběh kubánského starce Santiaga, chudého rybáře, který vedl statečný, ale beznadějný boj s mořem a žraloky o svůj úlovek; smysl novely: oslava lidské aktivity a nezdolnosti.

Hemingwayův styl byl novátorský - skrytá dramatičnost zdánlivě střízlivých popisů; v podtextu zachycena atmosféra situace i charakterů hrdinů; hutnost a strohost výpovědí (záměrně jednoduché, většinou souřadně připojené věty); hrdinové prokazují morálně lidské kvality.

WILLIAM FAULKNER (1897–1962) – obraz amerického Jihu, sociální a rasové problémy (román **Divoké palmy**); složitý styl, epizodičnost, mozaika žánrů a citových zabarvení.

JOHN STEINBECK (1902–1968) – další z amerických představitelů „ztracené generace“, současně s předchůdců tzv. „beatníků“. Nobelova cena. Zobrazuje osudy kalifornských drobných farmářů v době hospodářské krize (ztráta půdy, vystěhovalectví, cesta na Západ, marné hledání obživy). **Hrozný hněvu** – venkov jako útočiště před civilizací; mýtizace přírody a půdy; vypravěčské umění. Další romány (předzvěst beatgeneration) – **Na Plechárně, Pláň Tortilla, Toulavý autobus**.

FREDERICO GARCIA LORCA (1898-1936) – španělský básník a dramatik, za občanské války zastřelen fašisty. Nejznámější dílo - drama **Krvavá svatba** (proti násilí a zvlí).

Rozbor ukázek:

E. M. Remarque: Na západní frontě klid

E. Hemingway: Stařec a moře

R. Rolland: Petr a Lucie

F. Kafka: Proměna

J. Steinbeck: O myších a lidech